

УДК 336.74

JEL Classification: G32,D24

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2020-1.77-2.78.22>

Л.В. Гут, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0001-8375-6740>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ГРОШОВІ ПОТОКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Активні взаємовідносини сучасних підприємств із зовнішніми контрагентами неминуче призводять до виникнення грошових потоків, що є необхідною умовою в налагодженні продуктивних та довгострокових контактів. В більшості випадків саме рівень платоспроможності виступає головним критерієм для налагодження стосунків з конкретним господарюючим суб'єктом. Оскільки здатність вчасно оплачувати рахунки з використанням грошових активів є ознакою конкурентоспроможного та здатного самофінансувати свою діяльність підприємства. Відсутність законодавчо закріпленого визначення терміну «грошовий потік» створює чимало суперечностей в наукових колах та практичній діяльності суб'єктів господарювання. В системі управління грошовими потоками на вітчизняних підприємствах мало уваги приділяється застосуванню методів їх оптимізації, що призводить до фінансових проблем.

Мета дослідження передбачає розкриття змісту поняття «грошовий потік», уточнення класифікаційних ознак для даної категорії в цілях успішного управління ними та виділення можливих напрямків оптимізації руху грошових коштів сучасного підприємства.

Методологія. Дослідження були здійснені із застосуванням загальнонаукових методів та прийомів: системний аналіз для вивчення економічного змісту терміну «грошовий потік»; для формулювання висновків та узагальнень за обраною проблематикою використано абстрактно-логічний метод; табличний метод – для побудови таблиць критичного аналізу думок провідних вчених-науковців.

Результати. У статті розкрито зміст поняття «грошовий потік» на базі наукових праць та нормативно-правового поля. Автор критично проаналізував визначення цього терміну відомими вченими, вході чого виділено чотири напрямки трактувань, протиріччя між ними та неточності. В статті розкрито класичний варіант класифікації грошового потоку та доповнено адаптованими до сучасних реалій економічного життя критеріями групування. *Практичне значення.* Автором окреслено основні завдання системи управління грошовими потоками підприємства в умовах фінансової нестабільності та кризи. Сформовано основні етапи та інструменти менеджменту грошових коштів та їх руху. Їх чітке виконання має покращити платоспроможність будь-якого підприємства та забезпечити фінансову рівновагу. *Перспективи подальших досліджень.* В статті автором систематизовано способи оптимізації

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

грошових потоків на вітчизняних підприємствах, серед яких: використання платіжного календаря, активне впровадження оперативного та прогнозного аналізу та застосування «системи прискорення/уповільнення грошового обороту». На цих та альтернативних напрямках оптимізації руху грошових коштів автором було запропоновано зосередити подальші дослідження вітчизняних вчених.

Ключові слова: грошовий потік, грошові кошти, управління грошовими потоками, ліквідність, платоспроможність, платіжний календар, грошові розрахунки, фінансові ресурси.

Кількість джерел 16, кількість таблиць 1, кількість рисунків 3.

Liubov Gut, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

<https://orcid.org/0000-0001-8375-6740>

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE,
Chernivtsi

CASH FLOWS IN ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECT

Summary

The article reveals the meaning of the concept "cash flow" with the use of scientific papers and legal documentation. The author critically analyzed the definition of this term by well-known scientists. At the entrance of the study, four areas of interpretation have been identified. The author focuses on the identified inaccuracies and omissions in the approaches of individual scientists to the disclosure of the meaning of the concept of "cash flow". The absence of a legally established definition is noted and compared with international normative documents. Disputable moments in domestic legal documentation have been identified.

The article reveals the classic version of the classification of cash flow. Taking into account the modern realities of economic life, the author supplemented and adapted it with separate grouping features. This should provide a better understanding of cash flows and help to generate relevant information for management. The author outlines the main tasks of the cash flow management system of the enterprise under the terms of financial instability and crisis. To achieve these goals, the main stages of cash management and their movement were formed. The author described each stage through a set of tools and procedures.

In the article, the author systematizes the ways of further optimization of cash flows at domestic enterprises. Emphasis is placed on problem areas in the management of cash and liquidity of the enterprise. As proposals, the author proposed to introduce a payment calendar in the practice of domestic enterprises. This will balance the negative and positive cash flows. Active use of operational and forecast analysis will allow you to respond quickly to changes in the amount of cash and their movement; will ensure the financial balance of the enterprise. The article focuses on areas of further research on this issue.

Keywords: cash flow, cash, cash flow management, liquidity, solvency, payment calendar, cash settlements, financial resources.

Number of sources 16, number of tables 1, number of figures 3.

Постановка проблеми. Переважна більшість партнерських взаємовідносин в сучасному економічному просторі запускають в рух особливий динамічний механізм – кругообіг грошових потоків. Це не просто критерій самофінансування та платоспроможності вітчизняного підприємства, а й життєво необхідна умова функціонування та протистояння жорсткій конкуренції. Тому, якщо керівництво планує бачити своє підприємство в довгостроковій перспективі успішним та прибутковим, воно зобов'язано вжити заходів для розробки дієвої стратегії управління грошовими коштами та їх рухом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грошові потоки уособлюють в собі рух найліквідніших активів, без яких уявити жоден успішний бізнес неможливо. Проте, яка величина грошових коштів є оптимальною, на які напрямки їх використовувати, як ефективно ними розпоряджатися – це далеко неповний перелік питань, які неодноразово обговорювалися серед науковців та практиків.

Значна увага даній тематиці приділена в працях таких вчених, як: І. А. Бланка [1, с. 13-55], З. М. Васильченка [2, с. 20-28], В. А. Верби [3, с. 42-58], А. Г. Загороднього, Г.Л. Вознюка, Т.С. Смовженко [4, с. 64-88], О. В. Клименко [5, с. 125-132], О. П. Колісник [7], І. А. Маркіної [8, с. 14-28], С. З. Мошенського [11, с. 14-28], О. В. Павловської [15, с. 10-22], К. Г. Середюкова [16, с. 522-527] тощо. Проте динамічне середовище, в якому функціонують сучасні господарючі суб'єкти, вимагає постійного перегляду наукових гіпотез і теорій. Тому сьогодні важливо розуміти не тільки сам механізм здійснення грошових потоків, але й способи грамотного управління ними.

Мета статті передбачає розкриття змісту поняття «грошовий потік», уточнення класифікаційних ознак для даної категорії в цілях успішного управління ними та виділення можливих напрямків оптимізації руху грошових коштів сучасного підприємства. Це дозволить сформувати цілісну картину управління рухом найліквідніших активів господарючого суб'єкту, адаптувати до швидко змінюваних умов функціонування й забезпечити стабільний фінансовий стан підприємства.

Виклад основного матеріалу. Грошові потоки є тим засобом, який запускає в роботу весь «життєвий цикл» господарської діяльності будь-якого бізнесу. Іншими словами, жоден процес чи операція буде неможливою, якщо в ній будуть відсутні грошові кошти в готівковій чи безготівковій формах.

Розкриття змісту категорії «грошовий потік» у вітчизняній економічній науці ускладнено відсутністю законодавчо закріпленого визначення. Саме тому сьогодні можна зустріти різні тлумачення цієї категорії. Досить часто вони містять неточності та протирічать одне одному. Щоб переконатись в цьому, розглянемо окремі з них (табл. 1).

Опрацьовуючи визначення з табл.1, було виділено декілька напрямків, які використані вченими під час тлумачення терміну «грошовий потік»: а) арифметичне відхилення надходжень та платежів, виконаних із застосуванням готівкових та безготівкових коштів; б) сукупність всіх позитивних і негативних напрямків руху грошей; в) характеристика платоспроможності та ліквідності; г) чистий дохід за вирахуванням поточних витрат в грошовому виразі.

Якщо із першими двома напрямками можна погодитись, то останні викликають суперечливе і неоднозначне ставлення. Оскільки трактувати грошовий потік лише як певний параметр фінансового становища, або, ще гірше, ототожнювати виключно із чистим доходом, – є неправильно.

Зі слів З. М. Васильченко та Д. В. Пірога, «грошовий потік» має визначатися як сукупність послідовно розподілених у часі подій, пов'язаних з відокремленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових ресурсів через виконання зобов'язань між економічними агентами (суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними організаціями). Грошові потоки безпосередньо пов'язані з рухом коштів на підприємстві, який відображає надходження у розпорядження суб'єкта господарювання грошових ресурсів та їх використання [2, с. 23].

Виникає питання: від чого відштовхуються науковці, надаючи власні бачення сутності «грошовий потік»? Нормативне поле з даного напрямку є досить обмеженим. Так, у вітчизняному законодавстві відсутні жодні згадки стосовно даного терміну. Проте опираючись на міжнародні стандарти, зокрема в МСБО №7 «Звіт про рух грошових коштів» було

знайдене визначення грошового потоку як надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів [10]. В «універсальному» НП(С)БО 1 існує підміна цього терміну на «рух грошових коштів» [12]. Дана невідповідність має буде виправлена на міністерському рівні з метою уникнення подальшої плутанини у термінах та економічних поняттях.

Таблиця 1

**Підходи та трактування науковців сутності категорії
«грошові потоки»**

№ з/п	Автор, джерело	Сутність грошових потоків	Коментарі
1	2	3	4
1	Бланк І.А. [1, с.36]	Грошовий потік – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих господарською діяльністю підприємства	Автор ототожнює поняття з рухом грошей в ході діяльності підприємства, з чим можна погодитись.
2	Колісник П.О. [7]	Грошовий потік – найважливіший самостійний об'єкт фінансового аналізу, який проводиться з метою оцінки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства	Розглядає поняття лише як об'єкт аналізу, не надаючи йому точних характеристик
3	Нікбахт Е., Гроппеллі А. [13, с.80]	Грошовий потік – як міра ліквідності підприємства, що складається з чистого доходу і безготівкових витрат, таких, як амортизаційні відрахування	Не враховано готівкові грошові потоки. Автор розкриває зміст поняття через категорію фінансового аналізу.
4	Кірейцев Г.Г. [14, с. 96]	Грошовий потік – є одним із ключових моментів оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю	Розкриває поняття через призму характеристик фінансового стану підприємства.
5	Загородній А. Г., Вознюк Г.Л., Смолженко Т.С. [4, с. 87]	Грошовий потік – надходження (додатний грошовий потік) і витрачання (від'ємний грошовий потік) коштів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства	Витратно-дохідний підхід у тлумаченні визначення.
6	Коласс Б. [6, с.35]	Грошовий потік – надлишок, який утворюється на підприємстві в результаті всіх операцій, пов'язаних із господарською діяльністю	Спірне визначення, де втрачено динамічний зміст поняття.
7	Маркіна І.А. [9, с.16]	Грошовий потік – сукупність розподілених за часом надходжень і виплат грошових коштів, які утворюються в процесі господарської діяльності і пов'язані із забезпеченням його платоспроможності.	Автор доповнює визначення І.А. Бланка лише призначенням грошових коштів на підприємстві – забезпечення платоспроможності.
8	Павловської О.В., Питуляк Н.М. [15, с. 10]	Грошовий потік – надходження й витрати грошових коштів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства.	Одне з найбільш лаконічних та чітких визначень.
10	Верба В. А., Загородніх О. А. [3, с.54]	Грошовий потік – це різниця між кількістю отриманих і витрачених грошей	Визначення є тотожними поняттю «чистий грошовий потік»

1	2	3	4
11	Мошенський С.З. [11, с. 14]	Грошовий потік – різниці між грошовими надходженнями й витратами.	Визначення є тотожними поняттю «чистий грошовий потік»
12	Клименко О.В. [5 с. 126]	Грошовий потік – це не обсяг грошових коштів, які надійшли або виплачуються підприємством, це є процесом надходження і витрачання грошових коштів	Автор акцентує увагу на «процесному» підході у визначенні терміну.

Суть категорії «грошовий потік» не може бути повністю розкрита лише через визначення. Велику роль в розумінні економічної природи будь-якого поняття відіграє грамотна класифікація. В даному питанні ґрунтовною та лаконічною є думка, висловлена І. А. Бланком, що графічно зображена на рис.1.

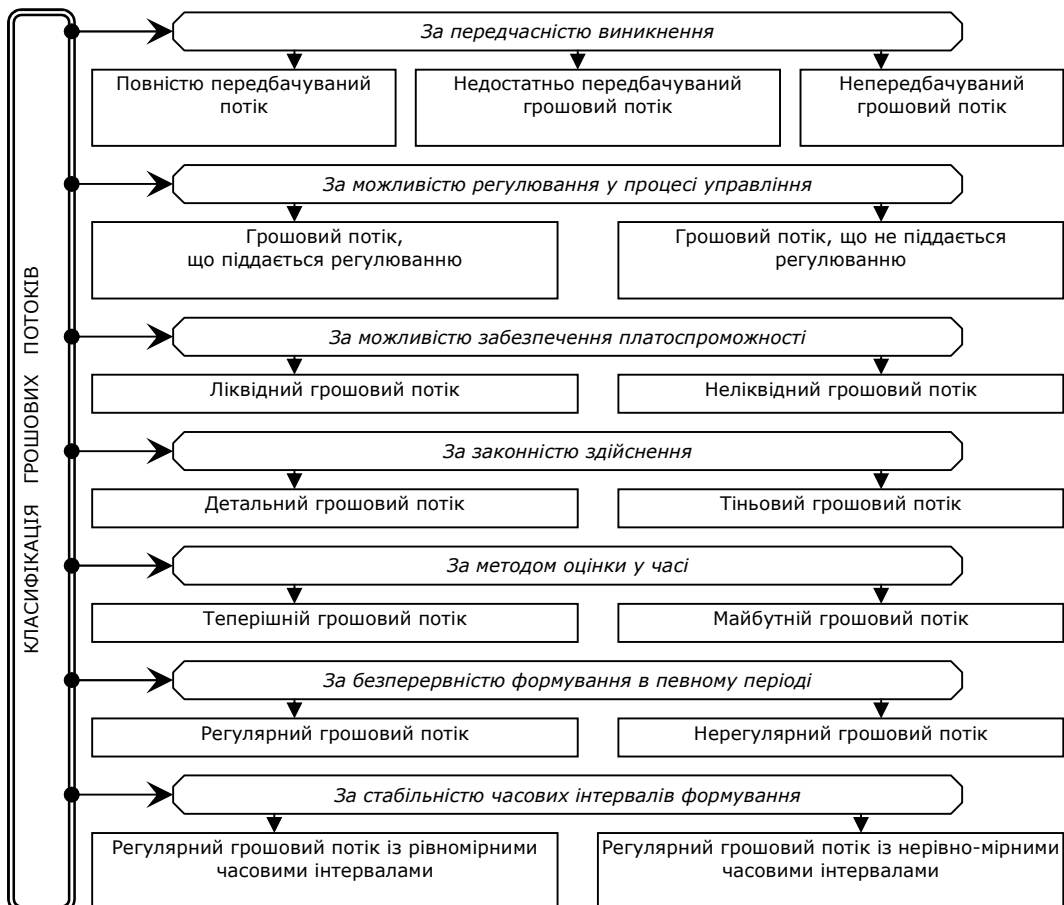

Рис.1. Класифікація грошових потоків за І.А. Бланком [1, с.125]

Автор даної класифікації є представником класичної економічної думки. Саме тому у виділених ознаках акцент зроблено на ув'язку між системою управління та грошовими потоками, як безперервного кругообігу платіжних засобів. Беззаперечно, такий поділ потоків грошових коштів не є ідеальним, проте надає базові розуміння для грамотного та ефективного їх керівництва. Дану класифікацію на сьогоднішній час доповнено науковцями, дисертантами та здобувачами, проте варто відмітити, що не завжди громіздкість та чимала кількість напрямків групування можуть бути раціонально використані на практиці. Тому варто виділити найбільш адаптовані до сучасних потреб управління (рис.2.).

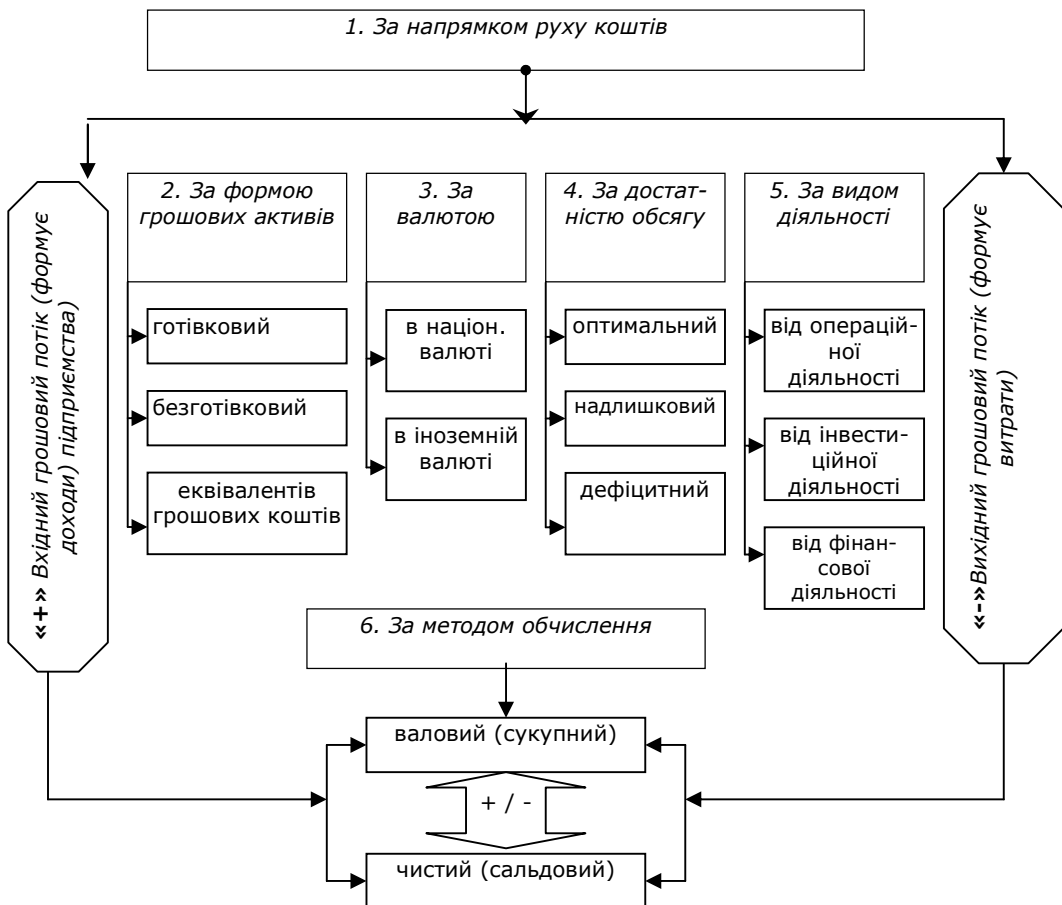

Рис.2. Доповнена класифікація грошових потоків вітчизняних підприємств

Рух грошей, або ж загально визнана категорія «грошовий потік», є індикатором платіжної дисципліни на підприємстві. І якщо керівництво

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

планує досягати успіхів в найближчому майбутньому, варто максимум уваги приділити управлінню даного об'єкту, спрямовуючи зусилля, як на належне інформаційне забезпечення, так і використання дієвих інноваційних методів та прийомів менеджменту.

За словами Р. О. Костирко, управління грошовими потоками на вітчизняному підприємстві має бути орієнтованим на досягнення таких задач:

- підтримка оптимальної величини грошових коштів для забезпечення безперебійної діяльності (близько 7-10% від загального розміру оборотних активів);
- створення резерву вільних (доступних) грошових коштів для компенсації витрат;
- врахування діапазону сезонних змін залишку грошових коштів;
- своєчасна трансформація вільних грошових коштів у високоліквідні фінансові інвестиції та їх зворотна конвертація для поповнення залишку грошових коштів;
- формування інвестиційного залишку грошових коштів з метою здійснення короткострокових фінансових вкладень в окремі сегменти ринку грошей [8, с.188]. Вся система управління грошовими потоками може бути реалізована через послідовно виконані етапи із чітким інструментарієм (рис.3).

Рис.3. Етапи управління грошовими потоками підприємства

Сьогодні ключовим завданням управління грошовими потоками є їх оптимізація, що повинна забезпечити постійну фінансову рівновагу підприємства. Залишаючи поза увагою даний стратегічно важливий об'єкт, керівництво ризикує не тільки погіршити платоспроможність, знизити ліквідність, але й навіть «вивести зі строю» успішні бізнес одиниці.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проведені дослідження показали, що поняття «грошовий потік» може трактуватися на різних рівнях та з різних ракурсів. Тлумачень в економічній літературі є чимало, проте суть цієї категорії залишається незмінною – процеси надходження та витрачання грошових коштів в ході різних видів господарської діяльності підприємства.

Для повного розуміння грошових потоків варто враховувати їх різновиди із застосуванням грамотно побудованої класифікації. Саме вона дозволить підприємству якісно виконувати всі етапи управління рухом грошових коштів.

В якості подальших напрямків досліджень варто обрати пошук шляхів оптимізації грошових потоків. Серед альтернативних кроків в цьому напрямку для сучасного підприємства можна порекомендувати:

- формування та використання платіжного календаря – інструменту структурування грошових коштів;
- активне впровадження оперативного та прогнозного аналізу для швидкого реагування на зміни у фінансових ресурсах;
- застосування «системи прискорення/уповільнення платіжного обороту» - сукупність заходів, спрямованих на прискорення залучення грошових коштів та одночасне уповільнення їх сплати.

Даний список є неповним та потребує подальшого розширення з огляду на цілі оптимізації грошових потоків. Адже в результаті таких заходів необхідно збалансувати обсяги дефіцитного або надлишкового грошового потоку, синхронізувати грошові потоки у часі, оптимізувати суми чистого грошового потоку.

Нестабільне економічне середовище, в якому вимушені функціонувати вітчизняні підприємства, значно посилило роль управління грошовими потоками. При цьому кожен господарюючий суб'єкт повинен адаптувати класичні прийоми управління під свою специфіку та умови діяльності й максимально оптимізувати величину та рух грошових коштів.

Список використаних джерел:

1. Бланк И.А. Управление денежными потоками. К. : Ника-Центр, Эльга, 2009. 736 с.
2. Васильченко З. М., Пірог Д. В. Теоретичні основи управління грошовими потоками банку // Економіка. Проблеми економічного становлення. - Вісник № 1, 2016. С.20-28.
3. Верба В. А., Загородніх О. А.. Проектний аналіз : підручник. К. : КНЕУ, 2004. 322 с.
4. Загородній А. Г., Вознюк Г.Л. Фінансовий словник.– 3-тє вид., випр. та доп. К. : Т-во «Знання», КОО, 2013. 587 с.
5. Клименко О. В. Теоретичне визначення та класифікація грошових потоків підприємства // Ефективна економіка. №9, 2013. С.125-132.
6. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы : учеб. пособ. : пер. с франц. под ред. проф. Я.В. Соколова. М. : Финансы; ЮНИТИ, 2007. С. 135.
7. Колісник О. П., Замогильна А. В. Грошові потоки: сутність, класифікація та їх оптимізація в процесі управління // Електронне фахове видання з економічних наук «Modern Economics», 2018 – [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://modecon.mnau.edu.ua/cash-flows-essence-classification-and-optimization>
8. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Х. : Фактор, 2017. 784с.
9. Маркіна І. А. Менеджмент підприємства. Вища школа, 2013. 76 с.
10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) «Звіт про рух грошових коштів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
11. Мошенський С. З., Олійник О. В. Економічний аналіз : підруч. Житомир : ПП «Рута», 2012. 704 с.
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ від 07.02.2013 р. № 73 / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>.
13. Нікбахт Е., Гроппеллі А. Фінанси. пер. з англ. В.Ф. Овсієнка та В.Я. Мусієнка. К. : Основи, 2010. 383 с.
14. Організація міжнародних кредитно-розрахункових відносин : навч. посіб. / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. Житомир : ЖІТІ, 2010. 368 с.
15. Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз : навч.-метод. посіб. К. : КНЕУ, 2012. 388 с.
16. Середюков К. Г., Тимчук Х. С. Управління грошовими потоками підприємства // Східна Європа. Бізнес та управління. №4, 2019. С.522-527. – [Електронний ресурс] : – Режим доступу : http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/21_2019/80.pdf

References:

1. Blank I.A. (2009). *Upravlenie denezhnymi potokami* [Cash management]. Nika-Centr, Jel'ga, Kyiv, 736 с. (in Russ.).
2. Vasyl'chenko Z. M., Piroh D. V. (2016). Theoretical foundations of bank cash flow management. *Ekonomika. Problemy ekonomichnoho stanovlennia*. [Economy. Problems of economic formation], vol. 1, pp. 20-28 (in Ukr.).
3. Verba V. A., Zahorodnikh O. A.. (2004). *Proektnyj analiz* [Project analysis]. KNEU, Kyiv, 322 с. (in Ukr.).

4. Zahorodnij A. H., Vozniuk H. L. (2013). *Finansovyj slovnyk* [Financial dictionary]. T-vo «Znannia», KOO, Kyiv, 587 c. (in Ukr.).
5. Klymenko O. V. (2013). Theoretical definition and classification of cash flows of the enterprise. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], vol. 9, pp. 125-132 (in Ukr.).
6. Kolass B. (2007). *Upravlenie finansovoj dejatel'nost'ju predpriyatija. Problemy, koncepcii i metody* [Financial management of the enterprise. Problems, concepts and methods]. Finansy; JuNITI, Moskva, 135 c. (in Russ.).
7. Kolisnyk O. P., Zamohyl'na A. V. (2018). Cash flows: essence, classification and their optimization in the management process. *Elektronne fakhove vydannia z ekonomichnykh nauk «Modern Economics»*. Available at: <https://modecon.mnau.edu.ua/cash-flows-essence-classification-and-optimization> (Accessed 10 May 2020) (in Ukr.).
8. Kostyrko R.O. (2017). *Finansovyj analiz* [Financial analysis]. Faktor, Kharkiv, 784 c. (in Ukr.).
9. Markina I. A. (2013). *Menedzhment pidpriemstva* [Enterprise management]. Vyscha shkola, Kyiv, 76 c. (in Ukr.).
10. International Accounting Standard 7 (IAS 7) «*Statement of Cash Flows*», Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua> (Accessed 10 May 2020) (in Ukr.).
11. Moshens'kyj S.Z., Olijnyk O.V. (2012). *Ekonomichnyj analiz* [Economic analysis]. PP «Ruta», Zhytomyr, 704 c. (in Ukr.).
12. Ministry of Finance of Ukraine (2013). *National Accounting Regulation (Standard) 1 "General Financial Reporting Requirements"*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (Accessed 07 February 2013) (in Ukr.).
13. Nikbaht E., Groppelli A. (2010). *Finansy* [Finances]. Osnovy, Kyiv, 383 c. (in Ukr.).
14. Kirejtseva H. H. (2010). *Orhanizatsiia mizhnarodnykh kredytno-rozrakhunkovykh vidnosyn* [Organization of international credit and settlement relations]. ZhITI, Zhytomyr, 368 c. in Ukr.).
15. Pavlovs'ka O. V., Prytuliak N. M. (2012). *Finansovyj analiz* [Financial analysis]. KNEU, Kyiv, 388 c. (in Ukr.).
16. Serdiukov K. H., Tymchuk Kh. S. (2019). Cash flow management of the enterprise. *Skhidna Yevropa. Biznes ta upravlinnia*, vol. 4. Available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/21_2019/80.pdf (Accessed 10 May 2020) (in Ukr.).